

Inspiratie, steun en sturing

Intelligentie is belangrijk, maar ook persoonlijke kenmerken als motivatie en doorzettingsvermogen wegen zwaar. Welke rol speelt de omgeving in de route van een kind door het onderwijs? Wat is de bijdrage van de school? En hoe kan het beter? Deel twee van het tweeluik over 'Kind en succes'.

JAN DIJKSMA / FOTO NIELS WESTRA

OMGEVING

Het opleidingsniveau op het Lauwers College in Buitenpost steeg de afgelopen jaren gestaag. Net als overall, maar er is een opmerkelijk verschil: vmbo-t en vooral havo groeiden sterk, vwo nauwelijks. Havo lijkt hier 'bêst genôch' voor de slimmeriken. Ook opvallend: vwo'ers kiezen bovengemiddeld vaak voor hbo in plaats van de universiteit. Wordt dit plafond bepaald door de cultuur in een platelandregio, waar van oudsher de gemiddelde opleiding van ouders ook niet al te hoog is? Onderzoek is er - in het voortgezet onderwijs - nooit naar gedaan, maar in het Friese basisonderwijs bleek eerder: niet iedereen is ervan overtuigd dat je van een dubbeltje best een kwartje kunt worden...

De plek waar je ter wereld komt en opgroeit telt mee. In landelijke statistieken valt te lezen dat opleiding en inkomen van ouders nog altijd zwaar wegen. In de afgelopen jaren is veel geïnvesteerd in het bestrijden van achterstanden, maar in het vwo zijn kinderen van hoog opgeleide ouders nog steeds het best vertegenwoordigd.

Op de havo lopen leerlingen uit gezinnen met een laag inkomen vaker vast. Waar uit hoge inkomensgroepen een op de zes leerlingen onderweg een stapje terug doet, gaat het bij de lagere inkomens om een op de drie. Deze kinderen hadden wel het vermogen, maar blijbaarder vaker te weinig wind mee voor havo.

Nog één cijfer: zeker een op de tien leerlingen met laagopgeleide ouders presteert onder zijn of haar kunnen, stelde de Onderwijsraad in een rapport over hardnekkige achterstanden. "Dit komt deels doordat minder in hen wordt geïnvesteerd door ouders en scholen. Dit kan leiden tot *self-fulfilling prophecy*, waardoor kinderen minder presteren dan ze aan intelligentie in zich hebben."

Onbenut
Zo blijft van generatie op generatie talent onbenut. Roel Bosker - die twee jaar geleden in de Onderwijsraad meeschreef aan het rapport - constateert dat in het onderwijs veel geld is gestoken in maatregelen om achterstanden te bestrijden, maar in de praktijk verschillen juist groeden.

Het gemiddelde opleidingspeil steeg, maar kinderen met een voorsprong wisten meer te profi-

teren. In groep 1 kan het niveau verschillen tot vier leerjaren, tussen het kind dat bijvoorbeeld al wat leest en een ander met heel weinig taalbeheersing. Bosker: "Op de basisscholen van nu hebben kinderen die goed starten gauw meer de waart erin." Dat telt door, omdat kinderen op twaalfjarige leeftijd al doorstromen naar vmbo, havo of vwo.

Geloof in eigen kunnen is nodig voor talentontwikkeling, stelt de Onderwijsraad. Daar mankeert het vaak aan. Logisch, stelt hersenonderzoeker Dick Swaab in zijn boek 'Wij zijn ons brein'. Achterstand is erfelijk. "En mensen die onvoldoende capaciteiten hebben meegenomen, krijgen onterecht de schuld van hun eigen mislukking."

Niks aan te doen, dus? Wel degelijk, reageert neuropsycholoog Jelle Jolles. "Zeker in de jonge jaren is talent goed aan te boren, ook in de zinnen die op een achterstand staan." Maar er is een verschil. "Als je talent hebt voor tennis, is het prettig als er vier rackets in de schuur staan. Goed in muziek? Dan is het mooi als er een instrument in huis is."

Voorbeelden

Waar het ook op aankomt, stelt Jolles, is goede voorbeelden. "Het is een inspirerende figuur in je omgeving? Dat kan het zetje geven om aangeboren talent aan te spreken. De kans dat een kind helemaal op eigen kracht grote stappen maakt, is klein." Dan is het gauw 'bêst genôch'.

Onder allochtone jongeren is te zien hoe dat werkt. Nog altijd hebben jongens van allochtone afkomst uit een armoedige wijke de kleinste kans op een mooi diploma, becijferde de Inspectie van het Onderwijs vorig jaar. Toch is hier te merken dat ooms, tantes en andere investeren veel in genegenheid. Dat is goed voor het zelfvertrouwen en het ontwikkelen van de autonomie, die volwassenen nu zo belangrijk vinden. "Opvoeding moet leuk blijven."

Grenzen stellen is niet leuk. "Zo ontstaat een grenzeloze genegenheid die mag doen en laten wat ze wil en die van haar ouders steeds minder sturing krijgt", stelt het duo. Jongeren hebben juist behoefte aan begeleiding en grenzen, zeker in deze wereld vol verleidingen. Zo is op je smartphone de *peer group* - de vriendengroep van leeftijdsgenoten - steeds heel dichtbij. Dan is het wel erg verleidelijk om het werk te lang uit te stellen.

meer dan de helft. Het aantal neemt snel toe. Het lijkt erop, constateert de Inspectie van het Onderwijs, dat dit een goede roer is. De groei van hoger onderwijs komt nu vooral uit deze hoek.

De weg is lang. En soms gaat het niet met hangen en wurgen, merkte inspecteur-generaal Annette Roeters. "Ik kende in mijn buurt twee kinderen, van wie de Chinese ouders vonden dat zij advocaat moesten worden. Maar ze waren begonnen met een achterstand op de basisschool, die hen uiteindelijk naar vmbo-kader wilde hebben. We moesten praten als Brugman. Nu studeert de ene economie en de ander economie en recht."

Hoge verwachtingen zijn de sleutel. Hieraan mankeert het lang in het Friese basisonderwijs, waar het advies voor de middelbare school geregeld lager uitviel dan elders. Roeters: "Thuis en in de omgeving verwachtte men er weinig van." Vooral in de dorpen gingen leerkrachten hierin te gemakkelijk mee.

Inmiddels gaat dat beter, constateerde de inspectie onlangs in een lovend rapport over de winst van zogeheten opbrengstgericht werken. Dat is belangrijk, stelt Roeters. In een regio waar de ambitie niet hoog ligt, kan vooral de basisschool het verschil maken.

Neemt niet weg dat een goede start nog beter is. In een warm nest waar kinderen worden uitgedaagd, waar boeken staan en met peuters wordt gepraat. Maar hoe kan het dan dat leerlingen toch stranden, terwijl ze op alle fronten veel wind mee hebben gehad?

Genegenheid

Een warm nest is niet genoeg, waarschuwen jongerenspecialisten Huub Nelis en Yvonne van Sark in hun boek 'Over de top'. Ouders investeren veel in genegenheid. Dat is goed voor het zelfvertrouwen en het ontwikkelen van de autonomie, die volwassenen nu zo belangrijk vinden. "Opvoeding moet leuk blijven."

Grenzen stellen is niet leuk. "Zo ontstaat een grenzeloze genegenheid die mag doen en laten wat ze wil en die van haar ouders steeds minder sturing krijgt", stelt het duo. Jongeren hebben juist behoefte aan begeleiding en grenzen, zeker in deze wereld vol verleidingen. Zo is op je smartphone de *peer group* - de vriendengroep van leeftijdsgenoten - steeds heel dichtbij. Dan is het wel erg verleidelijk om het werk te lang uit te stellen.

SCHOOL

Twee keer kreeg de Sint Paulusschool in Leeuwarden al bezoek van professor Nobushige Imatani uit Japan. Met een groepje studenten probeert hij op de Jenaplan-basisschool te doorgroen waarom Nederlandse kinderen in internationale onderzoeken zo hoog scoren op de factor geluk.

De Japanners kijken hun ogen uit. De leerlingen werken hard maar scharrelen door elkaar, terwijl Japannese kinderen gewend zijn aan discipline en presteren onder druk. In allerlei vakken presteren zij dan ook beter, maar de prijs is hoog: een op de drie kinderen voelt zich alleen en ongelukkig.

Imatani geniet, als hij op een Nederlandse school *happy* kinderen ziet. Economisch is het ook belangrijk, weet hij als voorzitter van een landelijke commissie, want Ja-

pan heeft creatieve en kritische wereldburgers nodig. En hierin speelt onderwijs een belangrijke rol, door respect voor de autonomie en verschil van kinderen.

Is het dan niet raar dat het Nederlandse onderwijs nu zwaar inzet op presteren, met een inspectie van het Onderwijs die alle cijfers scherp in het oog houdt?

Goede scholen kunnen een prettige sfeer en presteren combineren, reageert inspecteur-generaal Annette Roeters. "Als een leerkracht kinderen weet uit te dagen, is het prettig als de lat niet te laag ligt."

Door alle aandacht voor zogeheten opbrengstgericht onderwijs kunnen leerlingen steeds een tikje hoger springen. En dat geldt niet alleen voor kennis en vaardigheden, aldus Roeters. "Sociale ontwikkeling en zelfstandigheid tellen ook. Lastiger meetbaar misschien, maar wel merkbaar."

Geluk is het aantal zwakke en zeer zwakke scholen sterk afgeno-

men. Maar de verschillen zijn groot, constateerde de inspectie onlangs in een lovend rapport over betere prestaties in het noordelijk basisonderwijs.

Volgens een studie van het CPB kan twee jaar achtereen een slechte leraar voor het vervolg in het voortgezet onderwijs een niveau schelen. Vwo of havo dus, vmbo-kader of -basis.

Alweer zit er een groot verschil in ambitie, in de verwachting van leerling, ouders én school. Zo blijkt uit een steekproef van de inspectie dat een op de drie leerlingen van zwakke basisscholen in de noordelijke provincies nog altijd een lager schooladvies krijgt dan de Cito-toets uitwijst. Dat is ernstig, stelt

Roeters: "Een school moet immers juist deuren openen om kinderen verder te laten komen dan de omgeving verwacht."

Belangrijk is dat scholen én leraren en leerlingen en niet mikken op een gemiddeld tempo, waarvoor de een moet inhouden en de ander hard op de trappers moet om gefrustreerd te merken dat het peloton toch te snel fietst.

Het gaat om complexe vaardigheden, stelt Roeters, waarin niet alle leerkrachten goed zijn. Sterker nog: docenten hebben hier vaak moeite mee. Dat maakt scholen kwetsbaarder, zeker als in een dorpschool ook nog eens leerlingen van verschillende leeftijden bijeen zitten in een combinatiegroep.

Het gaat om complexe vaardigheden, stelt Roeters, waarin niet alle leerkrachten goed zijn. Sterker nog: docenten hebben hier vaak moeite mee. Dat maakt scholen kwetsbaarder, zeker als in een dorpschool ook nog eens leerlingen van verschillende leeftijden bijeen zitten in een combinatiegroep.

Het zou mooi zijn als kinderen meer tijd en ruimte krijgen om van de vaste routes af te wijken. Waar meisjes vaak al vroeg ordedelijk werken en doen wat nodig is, kun je jongens misschien beter uitdagen door een snuffe competitie. Waar de een graag alle stof voorgerekend krijgt, zoekt de ander het liever zelf uit. Beeldend, drukmaker of introvert, problemen thuis of de wind meertelt allemaal.

Hoog gegrepen? Je mag op scholen professionals verwacht-

aanpassen. Hier ligt een belangrijke taak voor lerarenopleidingen en voor schoolleiders, die ervoor moeten zorgen dat iedereen beter wordt in differentiëren: aanpassen van de

Aan het woord

Greetje van der Werf hoogleraar onderwijs en leren aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), co-directeur Gronings Instituut voor Onderzoek van Onderwijs (GIION) en geassocieerd lid Onderwijsraad

Roel Bosker hoogleraar onderwijskunde aan de RUG en jarenlang lid van de Onderwijsraad

Paul van Geert hoogleraar ontwikkelingspsychologie en onderwijspsychologie aan de RUG

Jelle Jolles hoogleraar neuropsychologie aan de VU Amsterdam en directeur van kennis- en onderzoekscentrum LEARN!

Annette Roeters inspecteur-generaal bij de Inspectie van het Onderwijs

ten", aldus Roeters. "Onderwijs speelt een cruciale rol voor kinderen en voor de samenleving."

Dat maken niet alle scholen waar. In het voortgezet onderwijs stromen nog te veel leerlingen af, heeft de ene school meer zittenblijvers dan een ander en blijven op diverse scholen - ook in het Noorden - exameneren jarenlang achter bij het landelijke gemiddelde. Hier heeft iedere leerling dan last van.

Het systeem van het 'nieuwe leren' en het studiehuis, dat jongeren moest motiveren tot zelfstandig leren, heeft veel jongeren geen goed gedaan. Greetje van der Werf: "Lang niet iedereen kan de vrijheid aan. Jongeren hebben wat structuur nodig, maar zijn vaak zonder begeleiding in het diepe gegooid. En als het dan mis ging, was dat hun eigen schuld."

Docent

Dat moet anders, stelt Van der Werf: "De verantwoordelijkheid moet weer bij de docent liggen. Als leerlingen slechte cijfers halen, heeft hij niet goed lesgegeven of te weinig geïnspireerd." Zij pleit niet voor ouderwets onderwijs met een leraar voor het bord, maar voor nieuwe methoden met structuur en ruimte voor verschillen.

Ontwikkelingspsycholoog Paul van Geert: "Het nieuwe leren ging er nogal naïef vanuit dat leerlingen zelf aan de slag gaan. Docenten maken de vaak aan de kant zitten." De leraar moet weer de regie nemen, vooral om te inspireren en de weg te wijzen. "En ook voor verschillen maakt het minder verdeeld om afwijkende leerlingen te voorzien van een etiket als *addid*, dyslexie of wat voor stoornis dan ook en er vervolgens weinig meer van te verwachten."

Jelle Jolles is optimistisch. "Het basisidee van het nieuwe leren was goed", zegt hij. "Maar je hebt er geld in moeten investeren met veel charisma voor nodig. En die waren er te weinig." Ook de neurowetenschapper verwacht veel van differentiatie, waarvoor de komende jaren goede methoden zijn te verwachten. "We werken er hard aan. Jaren draait om steun, sturing en inspiratie."

Roegaren? sneonsnein.nl/cn